

aineistoista ja moninaisista autonomian valtioelinten raporteista, joita tuolloin julkaistiin Helsingissä myös venäjäksi. Rangaistuslainsäädäntöä koskevien aineistojen käyttö on luonteeltaan äärimmäisen valikoivaa.

Aikakausjulkaisujen yksi-puolinen hyödyntäminen saa lukijan ymmällään. Lehdistö on teoksessa edustettuna vain suomalaisten julkaisujen osalta. Tonkov ei myöskään ole kiinnittänyt huomiota *Tjurenmyi Vestnik* -aikakauskirjaan, jota julkaisi Pietarissa keisarikunnan ylin vankeinhoitolaitos. Siinä on julkaistu laajasti aineistoa sekä suomalaisista vankiloista että myös nimenomaan Viipurin vankilasta.

Tonkovin teokseen on liitetty myös slangisanasto. Lukemattomien vankilakielen sanakirjojen tekijät viittaavat usein julkaisujensa alussa töidensä ainutlaatuisuuteen, poikkeuksellisuuteen, alkuperäisyyteen ja erikoisuuteen. Tonkovkaan ei muodosta poikkeusta tähän. Tämänkaltaisia sanakirjoja on Venäjällä laadittu vähintään puolentoista vuosisadan ajan.

Teoksen myönteisenä puolena voi pitää suomalaisten ja venäläisten tutkijoiden yhteistyötä. Kuitenkin arvelen, ettei historiallisia aineistoja sekä jo olemassa olevia suomalaisten tutkijoiden töitä

kannata sokeasti ryhtyä kääntämään venäjänkielisten tutkimusten kustannuksella. Tämä siitäkin syystä, että kokonaisnäkömyksen muodostamiseksi lukijan olisi hyvä perehtyä molempien osapuolten lähestymistapoihin.

Lopuksi on todettava, että asiantuntijalle Tonkovin teoksella ei ole tieteellistä merkitystä ja kadunmiehelle se on puisevaa ja pitkäveteistä luettavaa, vaikka vain katselisi kuvia. Tekijä itse vakuuttaa *Gazeta Vyborg* -lehdelle antamassaan haastattelussa, että ”kirja on todellakin painava, täynnä laadukasta kuvitusta ja painettu parhaimmalle paperille”. Herää kysymys, mitä varten tämä oli tarpeen.

Nyky-Venäjä on täynnä kirjailijoita ja tutkijoita siinä määrin että kyseisiä ammatteja voisi luonnehtia jopa muodikkaiksi. Ilmiön on aiheuttanut hallitsematon piittaamattomuus ja ammatillinen leväperäisyys sekä historian tutkimuksessa että kirjallisuudessa – tuntuu siltä, että jokainen voi ottaa ja muokata haluamkseen minkä tahansa historiallisen prosessin tai faktan. Tämä omavaltainen muuntaminen ei tähtää niinkään luotettavuuteen kuin markkinavoimiin ja myyntiin.

Larisa Orfinskaja

*Venäjän kielestä suomentanut
Susan Ikonen*

sopivat Håkämiehen puheeseen. Ilmeisesti siinä on kaikki mitä sotaministeriössä pystytään lähi-naapurista sanomaan.

Heidi Hautalan keväällä ilmestyneestä pamfletista saa paremmin selvää. Siitä selviää, että Hautalalla on paljon yhteyksiä naapurimaahan ja että yhteyksien perusteella on muodostunut vankkoja käsityksiä siitä, mitä Venäjällä pitäisi korjata, jotta siitä saataisiin moderni oikeusvaltio. Siinä missä useimmat muut poliitikot edustavat valtion ylätason näkökulmaa, Hautalan tekstiä leimaavat selvästi kansalaisyhteiskunnan tasot ja toiminnot.

Hautalan linja suhteessa Venäjään näyttää äkäiseltä asialinjalta: hän arvostelee ihmisoikeuksien ja etenkin sananvapauden huonoa tilaa 2000-luvun Venäjällä niin paljon, että tyyllilaji on ajoittain lähellä räksytystä. Samalla hän kuitenkin esittää hyvin totuudenmukaisen kuvan Venäjän opposition, lähinnä Garri Kasparovin johtaman Toisen Venäjän toimintamahdollisuuksista viranomaisvallan puristuksessa. Kolmas juonne on kotimaisesti sisäpoliittinen: Hautala piiskaa vastustajiaan ja erimielisiä niin kuin kunnan poliitikon pitääkin.

Kirja on rakennettu kymmenen teesin idealle, kuten nimeke antaa ymmärtää. Alkupuolella käydään läpi Hautalan Suomen kansanedustuslaitoksen sata-vuotisjuhlassa kesäkuussa 2006 pitämän puheen nostattamia reaktioita. Siinä hän mm. väitti Venäjän demokratian taantuneen tsaarinvallan ajan tasolle. Kohu syntyi tuolloin sekä sisällöstä että käsityksistä pelinlukutaidosta. Hautala on koonnut kirjaan pitkiä lainauksia osakseen tulleista kriittisistä kommentteista. Osa kriitikoista moitti väärää asennetta ja väärää asiaa, osa taas väärää asiayhteyttä – Venäjän edustajahan oli kutsuttuna mukana juhlassa – kolmas joukko taas tuomitsi puhujan vedoten Suomen

---

Onko demokratia tuontitavaraa?

Heidi Hautala: *Venäjä-teesit: Vakaus vai vapaus?* Helsinki: Tammi, 2008. 167 s.

Venäjä on puhuttanut Suomen poliittikkopirejä enemmän kuin Neuvostoliitto kylmän sodan ja pysähtyneisyyden aikana konsanaan. Silti Venäjistä puhujia on vähänlaisesti. Erkki Tuomioja on asemansakin vuoksi – ensin

ulkoministerinä ja sittemmin eduskunnan suuren valiokunnan puheenjohtajana – esittänyt puheissaan ja blogissaan varsin sivistyneitä kantoja, joissa asiat yleensä suhteutetaan laajempiin yhteyksiinsä. Sotaministeri Jyri Håkämies taas piti Washington D.C.:ssa puheen, josta ei edes kansliapäällikkötasolla saada selvää, onko Venäjä uhka, haaste vai saaste. Kaikki nämä sanat

sodissa koetellun itsenäisyyden edellyttämään suut suppuun - asenteeseen, ja neljäs osa kriitikoista jakautui pro-putinilaisiin tai russofobeihin.

Sivumennen sanoen, Hautala antaa aivan liian paljon palstatilaa Johan Bäckmanin ja Jon Hellevigin kriittisten hengentuotteiden esittelyyn. Ne olisi joutanut jättää vaille huomiota. Ehkäpä ne ovat loukanneet häntä syvimmin. Kohusta huolimatta Hautala luottaa siihen, että ”Suomen valpas media” ei lähde paisuttelemaan juttuja aiheettomasti. Kuitenkin hänen ensimmäinen teesinsä on samantapainen kuin muinoin Lapualaisopperassa: ”Näillä lakeuksilla ei jumalauta pilkata Jumalaa!” Siis Venäjää ei meillä saa arvostella.

Tästä olen kyllä eri mieltä. Ulkomaiden, varsinkin naapureiden, arvostelun pitäisi melkeinpä olla perustuslakiin kirjattu oikeus, mutta pitäisi samalla löyhästi määritellä se, mitä arvostelulla tarkoitetaan. Esimerkiksi Puolan Kaczynskien kaksoisvallan aikainen räksytys ei palvele räksytyksen kohteen eikä räksyttäjän etua. Samaa voi sanoa Viron johdon kokemasta isänmurhatraumasta, joka näkyi selvimmin Aljošapatsaskohun aikana keväällä 2007 ja viime kesäkuussa presidentti Ilveksen edesottamuksissa Hanti-Mansiiskissa. Suomessa Venäjää – kuten myös Viroa, Yhdysvaltoja ja Gruusia – pitää saada arvostella. Niiden epäkohtia on nostettava esille suurissa ja pienissä kysymyksissä. Rekkajonojen kummallinen ratkaisemattomuus olisi yksi hyvin luonteva yhteys kritiikin esittämiselle, mutta kukas Suomea siinä vaientaa, ellei peräti Brysselin komissio.

Toisen teesin kärki kohdistuu isovenäläiseen asenteeseen ja salaliittoteorioihin, joiden mukaan lännen ainoa tarkoitus on vahingoittaa Venäjää. Tämä näkyy Hautalan mukaan niin Poliitkovskajan kuin Litvinen-

konkin murhien selvittelyissä, puhumattakaan pienemmistä skismoista. Sen vuoksi Venäjä katsoo oikeudekseen, ellei peräti velvollisuudekseen, valvoa ja rajoittaa länsimaiden kansalaisten ja länsimaisten järjestöjen toimintaa Venäjällä. Eikä vain poliitikkojen ja kansalaisjärjestöaktiivien, vaan myös tavallisten matkailijoiden, opiskelijoiden ja työläisten oleskelua. Sivulla 49 hän aivan oikein väittää, että Venäjän viranomaiset asettavat ulkomaalaisille samantaisia rajoituksia kuin neuvosto-aikana: on maahantulokortti (*putinka*), on rekisteröitymispakko, ja erilaisilla paloturvallisuus- ym. määräyksillä rajoitetaan kokouksien järjestämistä tai yliopiston toimintaa.

Joudumme tämän kautta takaisin kysymykseen Venäjä-kritiikin sallimisesta Suomessa. Virallinen Venäjä on mm. esittänyt, että Unkari, Suomi ja Viro hääräävät marien, komien, hantien ja mansien parissa vain siksi, että pääsisivät osallisiksi sukukansojen asumal alueiden öljy- ja kaasuvaroista. Eikö juuri tällainen hömpä pitäisi ampua alas Länsi-Euroopan medioissa? Eikö Suomessa kenelläkään ole oikeasti sellaisia suhteita johonkin BBC:hen, ZDF:ään, *The Guardianiin* tai vaikka *Jyllandsposteniin*, että saataisiin väännettyksi rautalangasta, millaisia päättömyyksiä vastaan voimia joudutaan tuhlaamaan? Suomessa ei taida olla yhtään sellaista mediaa, joka olisi kiinnostunut nostamaan venäläistä hömpää kritiikin kohteeksi, ellei sitten verkkolehti Uudesta Suomesta ole kehitymässä sellainen.

Kysymys Venäjän opposition elinmahdollisuuksista on erittäin aiheellinen. Kirjan paras anti onkin sen terävä kuvaus kansalaisjärjestöjen ja valtiovallan suhteesta. Epäilemättä Hautala tuntee Venäjällä juuri erilaisten järjestöjen toimihenkilöitä, länteen suuntautunutta oppositiiväkeä. Ilmeisesti kansanedus-

tajalla ei ole yhtään varsinaista *establishmentiin* kuuluvaa poliitikkoystävää naapurimaassa, mitä ei voi välttämättä pitää huonona saavutuksena. Hänen mukaansa juuri valtionjohtajien pitäisi ”tehdä Angela Merkelit” ja tavata kansalaisyhteiskunnan edustajia Venäjän-vierailuillaan. Tähän eivät hänen mukaansa Vanhaset tai Stubbit pysty, vaikka tämän vuoden hoidettavana oleva ETYJ-puheenjohtajuus siihen suorastaan velvoittaa.

Heidi Hautalan missio on juurruttaa demokratiaa Venäjälle. Hänen ansiokseen täytyy lukea se, että hän toki käyttää eri menetelmiä kuin USA Irakin ”ristiretkellään demokratian puolesta”. Mutta hänellä on edessään muutamia vaikeita kysymyksiä:

1. Haluavatko venäläiset demokratiaa? Onhan siellä maailman sivu opittu tulemaan toimeen ilmankin.

2. Ja onko demokratia tuontitavaraa vai pitäisikö se leipoa, idättää tai nostattaa kotimaisista raaka-aineista?

3. Nyt kun Venäjä on taas noussut suurvallaksi, demokratia ei välttämättä ole sen etuja palveleva vallanjakomuoto. Valtionjohto ei ehkä tuekaan sellaista ajattelua.

4. Onko Suomen hallituksella Venäjän-politiikkaa lainkaan? Tätä Hautala ei varsinaisesti kysy, mutta lukijaa kysymys jää väkisinikin askarruttamaan. Tie Brysselin kautta Moskovaan näyttää nyt helpommalta kuin tie Viipurin kautta.

Muuan suurvaltahenkilön kirjoittaja nimeltä B. N. Šaptalov katsoo, että se on demokraatti, joka pitää kansallisia etuja ulkomaisten kilpailijoiden edun edellä ja toimii tiukasti oman maan rajojen sisällä. Rajan takaisista asioista ei kannata tietää liikaa. Siellä voi olla vaarallista. On parempi pitää ikkunat kiinni ja katsoa television ykköskanavaa. Siis Venäjän ykköstä.

Ehkä demokratia sopii Venäjälle, kunhan pidetään huoli siitä, että se on *upravljajemaja*, siis hallinnoitua tai ohjattua demokratiaa. Sellaista, joka ei nojaudu

kansan tahtoon, vaan jonka sisältö määritellään Kremlin kabinetissa. Siis aristokratiaa.

Tapani Kaakkuriemi

Tekstit todellisuutta rakentamassa

Real Stories, Imagined Realities. Fictionality and Non-Fictionality in Literary Constructs and Historical Contexts. Ed. Markku Lehtimäki, Simo Leisti & Marja Rytönen. Tampere: Tampere University Press, 2007. 399 s.

Maailma tuntuu olevan täynnä erilaisia tekstejä, sanan laajassa merkityksessä. Tekstit muodostavat merkityksiä ja tulkitsevat todellisuutta, kertovat siitä, synnyttävät sitä. Toden ja epätoden, faktan ja fiktion, fiktion ja ”ei-fiktion” rajat ovat häilyviä ja rajojen merkityksellisyys kyseenalainen, vähintäänkin moniselitteinen. Mutta miten fiktiivinen ja ei-fiktiivinen käyvät käsi kädessä?

Real Stories, Imagined Realities. Fictionality and Non-Fictionality in Literary Constructs and Historical Contexts on kattava, poikkeittieteellinen artikkelikoelma, jossa pyritään hahmotamaan fiktiivisen ja ei-fiktiivisen ulottuvuuksia ja rajankäyntiä erilaisissa teksteissä kirjallisuuden ja historian alueilla. Pohjan teokselle on antanut vuonna 2004 Tampereella pidetty seminaari *Fictionality of Non-Fictionality*. Artikkelien kirjoittajat ovat filologeja, kirjallisuudentutkijoita, folkloristeja ja historian, viestinnän sekä valtiotieteen tutkijoita, joten aihetta lähestytään monipuolisesti eri näkökulmista. Keskeisimmät käsitteparit, joilla fiktion ja ei-fiktion ulottuvuuksia teoksessa lähestytään, ovat fiction–non-fiction, fictive–factual, ethics–aesthetics, individual–collective, experience–memory, history–literature ja author–reader.

Kaikkia teoksen artikkeleita on mahdotonta esitellä tässä, mutta otan esille muutamia.

Real Stories, Imagined Realities koostuu johdannosta ja kolmesta osasta. Ensimmäinen osa, ”Literary Theory and Narrative Poetics” (toim. Markku Lehtimäki) tarkastelee fiktiivisyyden ja ei-fiktiivisyyden ulottuvuuksia kirjallisuustieteen näkökulmasta. Leona Tokerin artikkeli käsittelee venäläisen Varlam Shalamovin teoksia omaelämäkerrallisia teoksia ”How It Began” ja ”Handwriting”, jotka molemmat sijoittuvat vuoteen 1938, Kolyman keskitysleirille. Toker osoittaa narratologisessa analyysissään, kuinka fiktiivinen ja ei-fiktiivinen kuvaus limittäin tai kerroksittain mahdollistaa fiktiivisen kerronnan käytön ikään kuin todistusaineistona historiallisten tapahtumien kuvaamisessa. Muiden kirjallisuustiedettä hyödyntävien artikkelien aiheita ovat Norman Mailerin *Oswald's Tale*, Caryl Phillipsin *The European Tribe* ja sen postkolonialistinen luenta, Hans Robert Jaussin ja Paul de Manin erilaiset näkemykset kielen, todellisuuden ja historian olemuksesta sekä kertojan ja kohdehenkilön suhde *Imagen*, *Kuukausilittteen* ja *Cityn* henkilöjuteissa.

Miten historia syntyy? Mitä eroa ja merkitystä on sillä, miten asiat olivat ja miten niiden myöhemmin nähdään olleen? Miten (yhteinen) kertomus muodostaa merkityksen? Teoksen toinen osa ”Fiction, Non-Fiction and Social Realities” (toim. Simo Leisti) vie huomion historiallisiin tapahtumiin ja erilaisiin yhteiskunnalli-

siin tai sosiaalisiin ympäristöihin ja olosuhteisiin valottaen niihin liittyvien merkitysten muodostumista erilaisissa teksteissä.

Kollektiivisen trauman purkamista voi verrata yksittäisen henkilön trauman käsittelemiseen. Terapeuttinen työskentely perustuu usein kertomuksen muodostamiseen siitä, mitä on tapahtunut, asian jäsentämiseen mielessä, sen hallittavaksi tekemiseen. Paino ei olekaan siinä, muodostetaan-ko menneisyyden tapahtumista faktuaalisesti paikkansa pitävä selvitys. Muodostuvan tarinan arvo onkin tarinassa itsessään ja siinä, miten tarinan tekijä oman tarinansa kertoo. Eri aikakausina samoista tapahtumista kertovat tarinat ovat erilaisia. Suomalaisen kollektiivisen trauman eli vapaus-kansalais sodan käsittely on tästä hyvä esimerkki. Sodasta on kerrottu erilainen ”totuus” aina sukupolvien sekä sisä- ja ulkopolitiisten olosuhteiden muuttuessa. Historiasta nousevat esiin sitä tutkivalle tärkeät asiat. Painopisteet muuttuvat. Näin ollen tarinat ja historiankirjoitus kertovat paljon yhtä lailla niiden tekijöistä kuin niiden kohteista. Vuoden 1918 tapahtumia on käsillä olevassa teoksessa käsitelty eri näkökulmista kahdessa artikkelissa.

Neuvostoideologian ja sen tekstien fiktiivisyyden ja ei-fiktiivisyyden rajankäyntiä on artikkelissaan tutkinut Simo Leisti. Leistin mukaan neuvostoliittolaiset ideologiset tekstit eivät helposti uppoa kumpaankaan kategoriaan, vaan tämä ideologisten tekstien kaanon tarvitsisi oman luokittelunsa. Teksteistä löytyy sekä fiktiivisiä että ei-fiktiivisiä ominaisuuksia, ja niiden tulkinna on otettava huomioon kulloisetkin yhteiskunnalliset olosuhteet. Fiktiivisen ja ei-fiktiivisen rajankäynti muodostaa näin yhteiskunnallisia ja historiallisia merkityksiä, kertomuksia, todellisuutta. Teoksen toisen osan artikkeleissa käsitellään